

Legendárna slovenská učiteľka s turčianskymi koreňmi

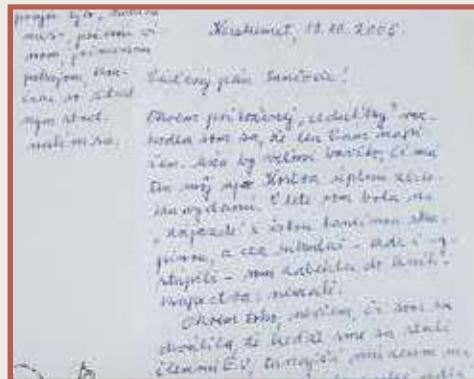
Už desať rokov sa snažím nadviazať kontakt so zanietenou slovenskou učiteľkou v Maďarsku Elenou Kovátsovou Kostrovou, s ktorou som dávnejšie udržiaval nielen písomný styk, ale viackrát som sa s ňou aj osobne stretol. Táto legendárna učiteľka v pokročilom veku žila v jednom penzíóne v Kečkeméte. V roku 2008 prekonala menší infarkt a posledný list som od nej dostal 13. 1. 2009, v ktorom mi oznámila, že má už 88 rokov a do Malého Kereša sa už pravdepodobne nedostane, ale prostredníctvom známych mi zistí, ako je to s hrobom a pomníkom farára, jazykovedca a spisovateľa Štefana Leška a tiež existenciou hrobu významného slovenského učiteľa a básnika Ľudovíta Žellu. Na moje podákovanie za ochotu som už odpoveď nedostal. Z Malého Kereša som však dostával sprostredkované strohé správy, že najstaršia slovenská učiteľka v Maďarsku už dlhší čas využíva služby zariadenia opatrotovateľskej starostlivosti pre nevládnych. Keďže tohto roku oslávi 100. narodeniny, vzhľadom na osobné piateľstvo, jej zásluhy v oblasti slovenského školstva v Maďarsku, neúnavný záujem o slovenskú kultúru a upevňovanie stykov so Slovenskom pokladám si za povinnosť a slušnosť uverejniť jej biografický profil.

Elena Kovátsová Kostrová sa narodila 18. augusta 1920 v Bócsi, satelitnej časti Slovákmí osídleného Malého Kereša, kde jej otec bol učiteľom v obecnej škole a matka obecnou poštátkou. Jej otec Pavel Kostra sa narodil 6. 1. 1883 v Turčianskej Štiavničke a matka Elena Lamošová 20.

1. 1887 tiež tam. Osud tak chcel, že Pavla Kostru, vychovávaného u strýka v Dunajskej Strede, ako uhorského vojaka zajali a po skončení I. svetovej vojny odlirovali na územie Maďarska, kde ho ako maďarčinu a slovenčinu znalého dali učiť sálašské deti z okolia Bócse a Malého

Kereša. Keď za ním prišla z Turca aj jeho manželka, čoskoro sa im narodila dcéra Elena. Tá do kolísky dostala skôr maďarčinu ako slovenčinu, preto rodný jazyk svojich rodičov si osvojovala v predškolskom veku, keď chodievala na výchovu k starým rodičom Lamašovcom do Jamníka a Kostrovcom do Štiavničky. Keď sa spod Tatier vracaťa na Dolnú zem, takmer zabudla po maďarsky. Je zaujímateľné, že jej mladšia sestra, ktorá neabsolvovala pobyt u starých rodičov, mala so slovenčinou problémy. Elene v elementárnej škole zapísal otec do vysvedčenia: znalosť jazyka – tót. Z Bócsa viedla jej ďalšia cesta do evanjelickej meštianskej školy v Asóde a pokračovala na evanjelickom učiteľskom ústave v Sarvaši. Teda na miestach, kde sa v meste a na okolí vtedy ešte živo hovorilo po slovensky. V lete tradične odchádzala k rodine na Slovensko. Cez jedny prázdniny, ktoré trávila u strýka Malatinského v Piešťanoch, dostala doma v Bócsi oznamenie, že ju prijali na vysokú školu v Segedíne. Na zápis nestihla prísť a ani sama to všetko nedocenila, tak po príchode domov bola chvíľu bez zamestnania. Čoskoro však dostala ponuku vyučovať v slovenských obciach, a to buď v Dunaedháze, alebo v Agárde. Pochádzala zo šírej roviny a tak sa rozhodla pre novohradský Agárd, kde jej kraj pripomínal Turiec a Liptov. V Agárde sa medzi Slovákm veľmi dobre cítila, už od začiatku si našla spoločnú reč s jeho obyvateľmi, ktorí sa na ňu často obracali s rôznymi prosbami, napríklad o napísanie slovenských textov pri rozlúčke so zosnulými. V tomto jej srdcu blízkom prostredí pôsobila do septembra 1942. Z Agárdu viedla jej

cesta na evanjelickú meštianku do Rožňavy. V centre Gemera ju zastihol nielen koniec vojny, ale aj búrlivé povojnové časy, keď roku 1945 musela ako maďarská občianka a učiteľka svoje pôsobisko za dramatických okolností opustiť. Keď po druhej svetovej vojne v Slovenskom Komlóši založili na meštianke triedu s vyučovacím jazykom slovenským, ministerstvo školstva ju tam umiestnilo ako osvedčenú slovenskú učiteľku. Medzičasom roku 1953 získala diplom učiteľky slovenčiny pre vyššie ročníky a vymenovali ju za župnú inšpektorku slovenského jazyka. V tom čase nastali veľké zmeny aj v jej súkromnom živote. Roku 1948 sa vrátil zo zajatia jej snúbenec a o rok neskôr sa v jeho rodnom Malom

Kereši zosobášili. Perzektvovaný manžel Juraj Kováts musel po roku 1956 opustiť Slovenský Komlóš, prichýlili ho rodičia v Malom Kereši. Onedlho ho nasledovala aj manželka s deťmi. Slovenskú učiteľku Elenu Kovátsovú v Malom Kereši všade srdečne vítali, vedľ vtedy sa v tamojších rodinách ešte bežne hovorilo po slovensky. Všimli si to aj niektorí funkcionári mesta, z ktorých väčšina mala tiež slovenské korene. Zo začiatku jej dávali prekladať zo slovenčiny rôzne texty, do konca aj bibličtinou písané prvé dielo o Malom Kereši od Štefana Lešku, pôsobiaceho v tomto meste v čase jeho osídľovania Slovákm. V Malom Kereši pracovala v rôznych ženských krúžkoch a viedla kurzy slovenčiny pre dospelých. V roku 1970 ju prvýkrát zvolili za delegátku zjazdu Demokratického zväzu Slovákov a v tejto organizácii zastupovala malokerešských Slovákov počas niekoľkých cyklov. Keď roku 1973 Malý Kereš získal štatút mesta, predstavenstvo už silne asimilovaného mesta sa rozhodlo zaviesť v základnej škole výučbu slovenčiny. Zverili ju tejto neúnavnej žene ovládajúcej spisovnú slovenčinu. Popri tom nadalej pomáhala pri tlmočení, napríklad keď roku 1973 delegácia mesta prvýkrát odcestovala do Liptovského Mikuláša, kde uzavrela dohodu o spolupráci obidvoch miest, na čom mal veľkú zásluhu bývalý riaditeľ tamojšieho Múzea Janka Kráľa Jozef Kasanický. Elena Kovátsová Kostrová ani v dôchodkovom veku neodpočívala, vždy bola poruke, keď bolo treba pomôcť. Často ju bolo vídať v meste

s fasciklami, v ktorých mala rôzne preklady dokumentov o živote obyvateľov v miestnosti, ale aj o významných osobnostiach mesta. V pokročilom veku sa presťahovala do Kečkemétu, kde žila jej dcéra, ale Malý

Kereš zostal jej srdcovou záležitosťou. Nielen preto, že je tam pri rodičoch pochovaný jej manžel, ale podmanili si ju ľudia a kultúra tohto Slovákm obývaného mesta. Vždy pookriaľa, keď sa v meste konali Závinový festival, Oberačkové slávnosti či Slovenské dni. V roku 2008 prekonala menší infarkt, ale znova sa dala do písania a už v januári 2009 sa mi zverila, že sa jej stav zlepšuje a na Kereši mi zistí, ako je to s hrobom a pomníkom významného slovenského učiteľa a básnika Ľudovíta Žella. Predpokladám, že zo zdravotných dôvodov si na cestu do mesta netrúfa. V listoch mi písala aj o tom a pri našich stretnutiach mi neraz povedala, že najviac ju trápi svedomie za to, že pri svojej veľkej angažovanosti v prospech iných v miestach, kde pôsobila, jej neostal čas naučiť svoje deti spisovnú slovenčinu, čo jej občas aj vytknú.

Elena Kovátsová Kostrová, učiteľka s turčianskymi koreňmi, dostala v miestnosti za svoju prácu niekoľko ocenení. Pri príležitosti významného životného jubilea jej aj týmto príspievkom prejavujeme hlubokú úctu a uznanie a prajeme jej pokojnú jeseň života. Verím, že sa k blahoželaniu pripoja aj mnohí jej žiaci.

Ján Jančovic

Foto: (archív autora)